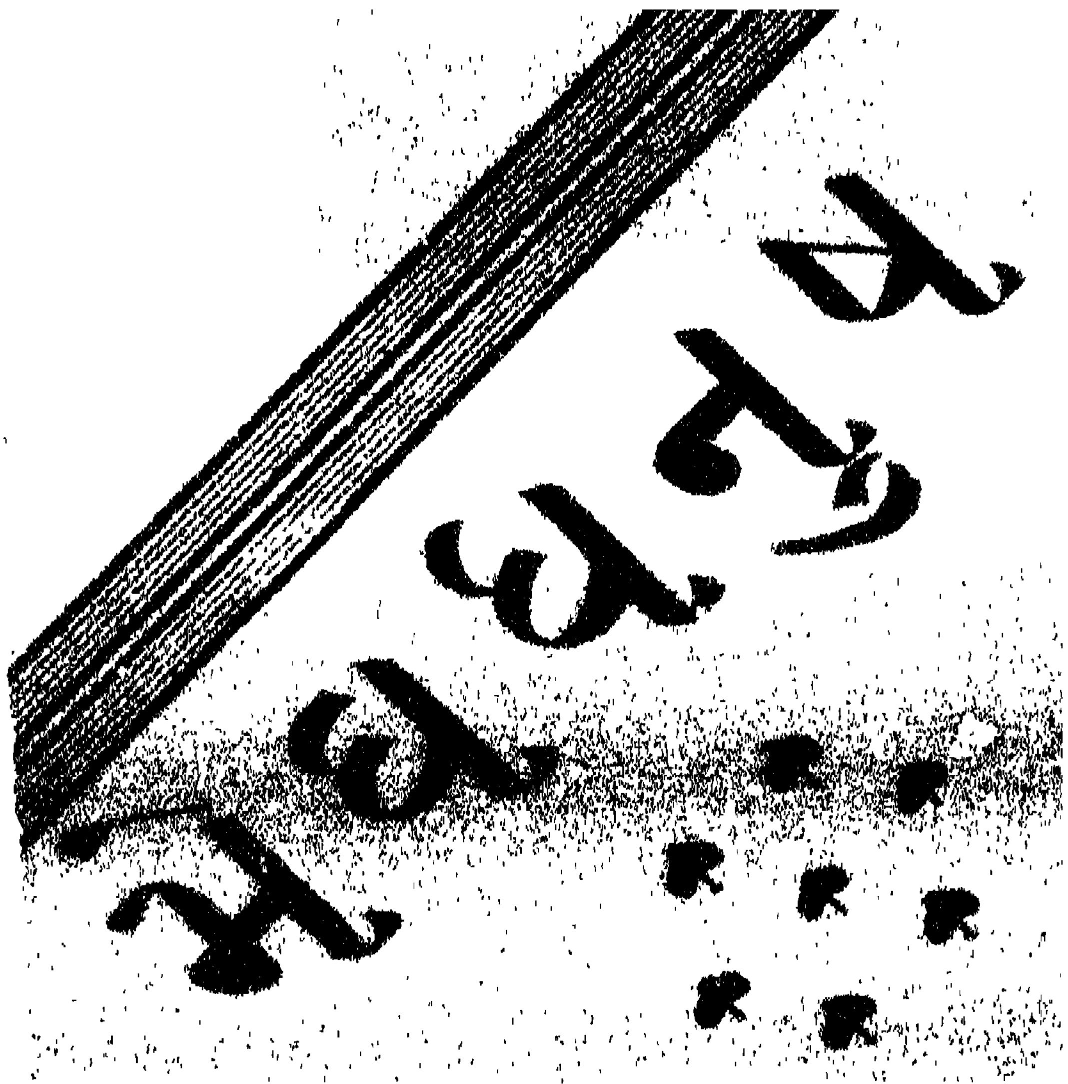

ગાંડીવ બાલોદ્યાન-માળા

બીજી ૨૧ માળા

મેઘધનુષ

('કચુંબર'નો મોટો ભાઈ)

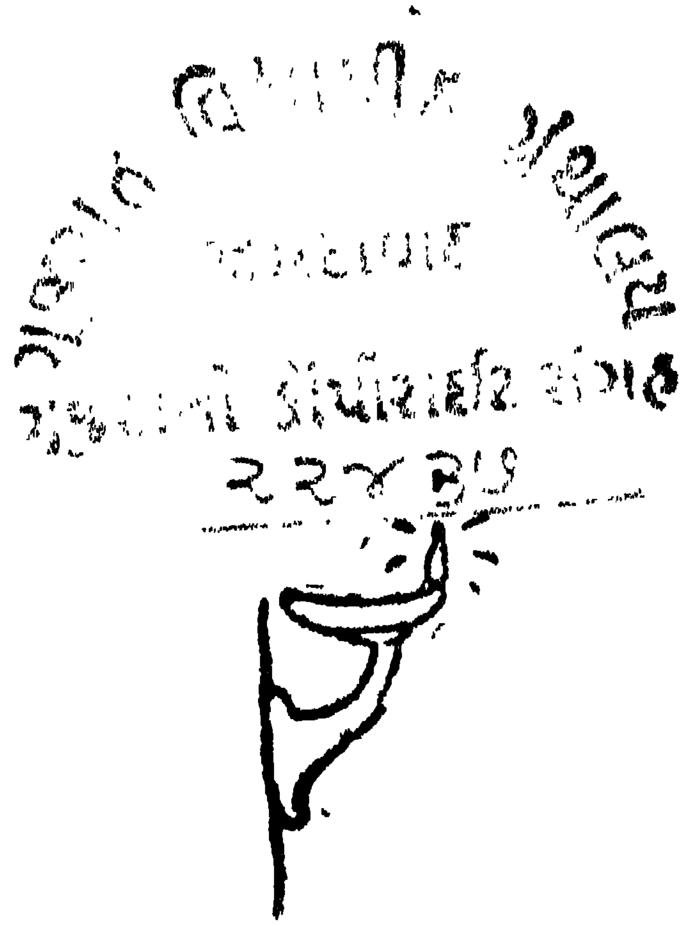
સંયોજકઃ

નટવરલાલ વીમાવાળા

પ્રકાશક ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર સુરત.

મુદ્રકઃ પ્રકાશક
નટવર વીમાવાળા
ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર વતી—
ગાંડીવ મુદ્રણાલય
હવાડિયો ચકલો, સુરત.

આવૃત્તિ ત્રીજ
સં. ૧૯૯
સને ૧૯૪
કિંમતઃ ૦-૪-

દુનિયાના વિશાળ જ્ઞાનદરિ-
યામાં ડુબકી મારવાની તરસ
જાગે એવા આશીર્વચન સમેત

ને ભેટ

તરફથી

સંયોજક તરફથી—

કચુંબરનીજ શૈલી પર, પણ જરા મોટાં બાળકો વાંચીને રસ લઇ શકે તથા નવા વિષયોમાં ચાંચ બોળી ઉંડા ઉતરવાની વૃત્તિ ખીલવી શકે તે હેતુથી મેઘધનુષ તૈયાર કર્યું છે.

ન. વી.

મેઘધનુષ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

દાંડીઓ : સાપ્તાહિક

કવિ નર્મદના એ જુગજૂના યશવંત પત્રને સુરતના મુખપત્ર તરીકે સજીવન કર્યું છે. નાગરિક પત્ર તરીકે તેણે તરત લોકપ્રીતિ મેળવી છે. વાર્ષિક લવાજમ રૂા. ૩ાા.

ગાંડીવ બાળપખવાડિક

૯ થી ૧૪ વરસના બાળકોને નિશાળના ભણતરમાં રસ જગાડે અને મદદ કરે એ રીતે સચિત્ર સરસ લેખો આપતું પહેલું પખવાડિક. વા૦ લ૦ રૂપિયા પાંચ. પરદેશ શિલિંગ બાર.

ગાંડીવ છાપખાનું

ગયા ઓગણીસ વરસની કારકીર્દિમાં આ છાપખાનાએ શુદ્ધ અને સ્વચ્છ છાપકામ કરવા માટે સારી ખ્યાતિ મેળવી છે.

હવાડિયો ચકલો, સુરત

સુરત આવો, ત્યારે જરૂર મુલાકાત લેશો.

એનો ભાઈ

વડોદરાની વાત છે. એક ગંદો છોકરો અદાલતમાં ન્યાયાધીશની સામે ઊભો હતો. એ છોકરા સામે આરોપ રસ્તામાં તોફાન કરવાનો હતો.

સાહેબે સવાલ પૂછ્યોઃ તે અલ્યા, તારા બાપા પાસે તને પહેરાવવા સારાં કપડાં નથી?

એં એં એં, મારા બાપુજી તો મરી ગયા છે—છોકરે રડતાં જવાબ દીધો.

પણ તારે બીજાં સગાં હશે ને?

મારે એક ભાઈ છે.

તે ક્યાં છે?

કમિટી બાગમાં—સંગ્રહસ્થાનમાં.

ત્યાં કંઇ નોકરીમાં હશે?

ના, જી. ત્યાં એક કાચની બરણીમાં છે.—છોકરે બધાને

ચમકાવે તેવો જવાબ દીધો: એ બે માથાવાળો જન્મ્યો’તો !

શેરલોક હોમ્સ

શેરલોક હોમ્સનું નામ તમે સાભળ્યું છે? શેરલોક હોમ્સ એક પ્રખ્યાત માણુસ છે; જો કે એ માણુસ જ નથી.

એમ કેમ બને? એ જ વાત ગમ્મતની છે ને ?

ખરી વાત એ છે કે એ નામનો કોઈ માણુસ થઇ નથી ગયો. એ તો એક કલ્પિત માણુસ છે. સરસ્વતીચન્દ્રના જેવો. સર આર્થર કોનન ડોઇલે એક બહુ હુશિયાર છૂપી પોલીસનો માણુસ કલ્પ્યો. તેનું નામ પાડ્યું: શેરલોક હોમ્સ.

પછી એક કલ્પિત માણુસનાં ઘણાં ઘણાં પરાક્રમો કલ્પી કાઢીને તેમણે બધી પુષ્કળ વાર્તાઓ લખી. એ વાર્તાઓ એવી સરસ કે આખી દુનિયામાં પંકાઈ.

માણુસ અનુમાન અને અટકળ વડે પણુ કેવી કેવી શોધ કરી શકે છે અને અક્કલનો ઝીણવટથી ઉપયોગ કરવાથી કેવા ભેદ ખુલી જાય છે તેના દાખલા એ વાતોમાં એવા મજાના છે કે ન પૂછો વાત.

તમે એ શેરલોક હોમ્સની બધી ચોપડીઓ જરૂર વાંચજો. બધી ઇંગ્રેજીમાં છે. બે ચારના ગુજરાતી તરજુમા થયા છે ખરા.

નિઝામની પલટણ

ઘણુંખરું કોઈ માણસ બાયલો હોય તો તેને બૈરીની ઉપમા મળે છે. પણ બધાં બૈરાં કંઇ બાયલાં નથી હોતાં.

હૈદ્રાબાદના નિઝામઅલી નિઝામે પોતાની રાજધાનીમાં બાઇઓની એક લશ્કરી પલટણ રાખી હતી. એ ટુકડીની સરદાર મિસિસ જેમ્સ હૉલ કરીને હતી. પણ તે જમાલખાન અથવા જમાલ સરદારને નામે ઓળખાતી. આ સંબંધે થોડા વખત પર એક કાગળ મળી આવેલો. નિઝામને ત્યાં પેશવાનો એલચી નામે 'કાળે' રહેતો. તેણે પેશવાને લખેલું: તમે ફીરંગણ ને તેની સ્રીપલટણ વિષે પૂછાવ્યું તો લખવાનું કે એ બૈરાંપલટણમાં ૫૦૦ સિપાઈયણો છે. બધી કંઇ ફીરંગણો નથી. મહાર છે, ચમાર છે, કણબી પણ છે. એ પલટણ મહેલની દેવડી અને ઝનાના પર ચોકી કરે છે. ફીરંગણો બધીઓને બંદૂક તલ્વારપટા વગેરે શીખવીને પોપટ જેવી બનાવી છે. તેમને શું પગાર અપાય છે તે હવે પછી જણાવીશ.

બે સવાલો

(૧) હું ફળ છું. મારા ચારે અક્ષર બોડા છે. મારા છેલ્લા બે અક્ષરોમાં એક ગધેડો છે. ને પહેલાં બેમાં ઓછા-

પણાનો ગુણ છે. વચલા બે જમરાજને નોંતરૂં દે તેવા છે; તો બોલો હું કોણ ?

(૨) હું અહીં છું, ત્યાં છું, ઉપર છું, નીચે છું, એટલું જ નહિ પણ તમે મને ઊંધે માથે લટકાવો તો તમે પણ મને જોઇને શાબાશી આપશો. મારા વગર તમને કે કોઇને કે ખૂદ બાદશાહને પણ ચાલે તેવું નથી; ત્યારે બોલો હું કોણ ?

જવાબો ખોળી કાઢજો.

ફાંસીની સજા

દુનિયાના કેટલાક દેશોએ ફાંસીની સજા તદ્દન બંધ કરી દીધી છે. સ્વીડને ૧૯૨૧ની સાલમાં નક્કી કર્યું કે હવેથી એવી જંગલી સજા કરવી નહિ.

ફ્રાન્સમાં એનો કાયદો ભૂંસી નાંખ્યો નથી, પણ વપરાતો યે નથી. બેલ્જીયમમાં ભાગ્યે જ વપરાય છે. ફીન્લેન્ડમાં તો સો વરસ થયાં એ સજા કોઇને થઇ જ નથી. હોલાંડમાં તો પોણોસો વરસ થયાં ફાંસી બંધ થઇ. ઇટાલીએ પોણાબસો વરસથી એવું મોત કાઢી નાંખ્યું છે. પોર્ટુગલ ને રૂમાનિયામાં પણ એવી સજા થતી નથી.

આપણા દેશમાં હજુ એ સજા ચાલુ છે.

વિંછુનો આપઘાત

વિંછુઓ પણ જયારે આફતમાં આવી પડે ત્યારે આપઘાત કરે છે એ જાણવા જેવું છે. વિલાયતમાં એક પંડિતે એનો અખતરો કરી જોયો. એણે એક વિંછુને પકડી તેની આસપાસ સળગતી દીવાસળીઓ ગોઠવી. વિંછુએ આમથી તેમની બહાર નીકળવાને બહુ ફાંફાં માર્યાં; પણ કંઈ વળ્યું નહિ; નાસી જવાયું નહિ. છેવટે કંટાળીને તેણે પોતેજ પોતાને ડંખ દીધો. પોતાનું છતાં ય એ ઝેર તેને વ્યાપી ગયું અને તે મરણ પામ્યો.

માણસની પેઠે નાનાં પ્રાણીઓને પણ અક્કલ તો છેજ.

મેમગધેડા

એક ગોરા સાહેબનો દીકરો માંદો પડયો. ડાકટરે ગધેડીનું દૂધ પાવાની સલાહ આપી. સાહેબે પોતાના નોકરને બોલાવી કહ્યું કેઃ ગધા લાવ.

નોકર બિચારો એક ગધેડો લઇ આવ્યો. તેને ખબર નહિ કે સાહેબને તો ગધેડી જોઇએ છે.

સાહેબે બહુ બહુ માથાફોડ કરી, પણ નોકરને કેવી રીતે સમજાવવું ? તે સમજે જ નહિ, કે સાહેબને ગધેડી જોઇએ છે !

આખરે સાહેબે એક યુક્તિ ખોળી કાઢી. તેણે પોતાની મડમને બહાર બોલાવી. પોતે ઉભો રહ્યો. ગધેડા સામે આંગળી કરી કહ્યું: હમકુ યે સાહેબગધા નહિ મંગતા. હમકુ મેમગધા ચાહીયે. મેમગધા લાવ.

હવે નોકર બરાબર સમજી ગયો ને હસતો હસતો ગધેડી લેવા ચાલ્યો ગયો.

ભાષાની અણુસમજના કિસ્સા ઘણી વાર બહુજ રમુજી હોય છે.

એક અર્થની કહેવત કેટલી ?

જગલાને બદલે ભગલો કુટાયો.

ઓડનું ચોડ. અલ્લાને સાટે મુલ્લા પરણ્યો.

હરખાને ઠેકાણે પરખો.

આલી સાટે માલી.

રાજલી સાટે પુંજલી.

એકજ અર્થ સૂચવવા માટે આ જુદી જુદી કહેવતો ગુજરાતના જુદા જુદા ભાગોમાં વપરાય છે.

થોડોકજ ફેર ?

હિન્દુસ્તાનના માલદાર લોકો ભણેલા બનવા વિલાયત જાય છે. વિલાયતના ભણેલા લોકો માલદાર બનવા સારૂ

અહીં આવે છે. એમાં કેટલો ફેર ?

સૌથી મોટું થીયેટર

દુનિયાની સૌથી શોખીન પ્રજા ફ્રેન્ચ પ્રજા છે એટલે સૌથી મોટું થીયેટર એ પ્રજા પાસેજ હોય એમાં નવાઈ નથી. પેરીસમાં દુનિયાની સૌથી મોટી નાટકશાળા છે. તે પાંચેક વીંઘાં જેટલી જમીન રોકે છે. એની પાછળ કુલ દશ કરોડ ફ્રાંક ખરચાયલા. ને એ ખરચ કંઇ ઝાઝો ન ગણાય.

થોડીક ગમ્મત

ગધેડાને કાન લાંબા કેમ હશે ?

એને શિંગડા નથી તેથી શિંગડાનો બદલો લાંબા કાનથી વાળેલો લાગે છે.

નારદજીની ચોટલી ઊભી કેમ ?

નારદ હંમેશ ઉંચેથી નીચે ઉતરે એટલે શરદીમાં જેમ સૌના રૂંવાડાં ઉભાં થઇ જાય તેમ એમની ચોટલી પણ શરદીથી ઉભી થઇ જતી હશે.

ચીનની દીવાલ

દુનિયાની અનેક નવાઇઓમાં ચીનની દીવાલ પણ એક છે. એ લગભગ બે હજાર વરસ જૂની છે, ને છતાં એવી મજબૂત છે કે હજુ સુધી ટકી રહી છે. ટેઇન કુટુમ્બના

પહેલા રાજાએ તાતાર લોકોના હુમલામાંથી બચવા માટે એ બંધાવેલી. ચીનની આખી ઉત્તર હદ પર એ આવી રહી છે. મોટા મોટા પહાડ, નદીઓ ને કોતરોમાંથી એ પસાર થાય છે; અને સાડાબારસો માઈલ લાંબી છે. એની સરાસરી ઉંચાઈ ૨૦ ફુટ છે. જાડાઇ પાયા આગળથી ૨૫ ફુટ ને ઉપરથી પંદર ફુટ છે. પચીસ ફુટ જાડી દીવાલ કેટલી મજબૂત હોય તે વિચારી જોજો.

નૂરજહાનનાં દહીંભાત

કેટલાક મુસલમાનોમાં લગ્ન વેળા દહીંભાત ખાવાનો રિવાજ છે. દહીંભાતના રિવાજને શહાનક કહે છે. આ રિવાજનું મૂળ જાણવા જેવું છે. જહાંગીર જોધબાઇ નામની રજપૂતાણીને પરણેલો. વળી નૂરજહાન સાથે પણ તેણે લગ્ન કરેલું. આ નૂરજહાનની મશ્કરી કરવાનો જોધબાઇએ વિચાર કર્યો.

પછી તેણે કેટલીક રજપૂતાણીઓને, કેટલીક મુસલમાનીઓને અને સાથે નૂરજહાનને પણ તેડી સૌને ઉજાણી આપી. થોડુંઘણું સૌએ ખાધું, એટલે બધાની આગળ દહીંભાતના વાડકા મૂકયા ને કહ્યું: જે સ્ત્રીએ પતિવ્રત પાળ્યું હોય, તેણેજ આ દહીંભાત ખાવો.

નૂરજહાન જહાંગીર સાથે તો બીજી વારની પરણેલી.

પહેલાં તે શેરખાંની સ્ત્રી હતી. એટલે તે આ સાંભળતાંજ ઊઠીને ભાગી ગઈ. ત્યારથી રિવાજ પડયો.

વાણિયો રાજા

કહેવાય છે કે છઠ્ઠી સદીમાં ઉત્તરમાં રાજ કરનાર હર્ષવર્ધન રાજા ન્યાતે વાણિયો હતો. સામાન્ય રીતે વાણિયાઓ રાજા થયાનું બહુ જણાતું નથી.

મુંબાઈની મઝા

શામજી પટેલ કહેઃ બધા મુંબાઈ મુંબાઈ કરે છે પણ મુંબાઈ છે જ કયાં? બધું ગોટાળમ્, પિંડાળમ્. મુંબાઈ નામનું એકે સ્ટેશનજ નથી. ધોબી તળાવ, ગોવાળિયા તળાવ, કાવસજી તળાવ! નામ ત્યારે તળાવ, પણ નામનોજ તડાકો—પાણીની જાત ન મળે. પીવા જાય તે તરસે મરે. પાયધુની પર ગયો તો પગ કયાં ધોવા તેજ સમજાયું નહિ. ચંદન જોઇતું હતું એટલે ચંદનવાડીમાં ગયો તો રામ રામ! કંઈ ન મળે. ડુક્કર ગલીમાં ડુક્કર રહેતા હોય તો બાપનાજ સમ. ચિખલવાડીમાં ચિખલ(=કાદવ) બહુ હશે ધારી જોડા પહેર્યા વગર ગયો તો ટાંટિયા પથરા વડે ટીચાઇને ટીપાઈજ ગયા. એ તે કંઇ મુંબાઇ છે? જળ ત્યાં સ્થળ ને સ્થળ ત્યાં જળ!

કાણો રાજા

યશવંતરાવ હોલ્કર કાણો હતો. તેને પોતાની છબી

પડાવવાનું મન થયું. એક હોશિયાર ચીતારાને બોલાવ્યો ને કહ્યું કે મારી છબી ચીતરી લાવ.

ચીતારો વિચારમાં પડયો. જો રાજાને કાણો પાડે તો તેને માઠું લાગે ને ગુસ્સે થાય. કાણો નહિ ને દેખતો ચીતરે તો છબી ખોટી થાય. આખરે તેણે જુદીજ જુક્તિ લઢાવી. તેણે રાજાને ઘોડા પર શિકારી વેશમાં બેસાડયો, હાથમાં બંદૂક આપી, તથા નિશાન તાકવા માટે એક આંખ બંધ કરીને બંદુક ગોઠવે છે એવી યોજના કરી. એ પ્રમાણે રાજાની ખોડ ઢંકાઇ ગઈ.

તેની ચતુરાઇથી ખુશી થઇ હોલ્કરે તેને ૫૦૦૦ રૂપિયાનું ઇનામ આપ્યું.

ચીનનો રાજવૈદ

હમણાં તો ચીનમાં બધી ઘણી ફેરફારી થઇ ગઇ છે. પણ પહેલાં ચીનમાં રાજાને ત્યાં જે રાજવૈદો રહે તેને વિષે જુદોજ રિવાજ હતો.

જ્યાં સુધી રાજા સાજોસમો હોય ત્યાં સુધી દાકતરોનો પગાર ચાલુ રહે. રાજા માંદો પડે કે દાકતરોનો પગાર બંધ થયોજ સમજવો. જ્યાં સુધી રાજાનો મંદવાડ રહે ત્યાં સુધી દાકતરનો મરો. તે સારો થાય કે તરત પાછો પગાર ચાલુ થાય.

એક રીતે આ પદ્ધતિ સારી ખરી. કેમકે રાજા માંદો જ ન પડે તેની ફિકર દાકતર રાખ્યા કરે.

સિંગર કંપની

દરજીના શીવવાના સંચા બનાવનાર સિંગર કંપનીનું મકાન અમેરિકામાં ન્યુયોર્કમાં આવેલું છે. આ મકાનને ૪૧ મજલા છે. એનું આખું કદ ૯૭ લાખ ઘન ફુટ ગણાય છે. કુલ ઉંચાઇ ૬૭૦ ફૂટ છે. એમાં કુલ ૬૦૦૦ માણસ રહી શકે છે. ૩૦૦૦ રતલ વજન ઉંચકી શકે એવી વીસ લીફ્ટ ઉરફે વિજળિક દાદર છે. ૧૩૦૦૦ વિજળિક દીવા, ૧૮૫ વિજળિક પંખા અને ૨૦૦૦ ઘોડાબળ જેવડું બોઇલર પણ છે. ગોરા લોકો ધંધો કેવા મોટા પાયા પર કરે છે, તેનો ખ્યાલ આ પરથી આવશે.

ક્ષ–કિરણના ઉપયોગ

લગભગ ચાળીસ વરસ પર જર્મનીના પ્રોફેસર રોન્ટજને નવીજ જાતની યુક્તિ શોધી કાઢી. તે વડે અપારદર્શક વસ્તુઓની અંદર પણ જોઇ શકાય છે. જે કિરણો વડે આમ જોઇ શકાય છે તેને ક્ષ–કિરણ કહે છે. એનો મુખ્ય ઉપયોગ શરીરના અંદરના ભાગમાં નજર કરી કયા રોગ કે શું નુકસાન છે તે જોવામાં કરવામાં આવે છે. મુંબાઇમાં કેટલાક દાકતરો આ વિદ્યા જાણે છે.

આ કિરણોના બીજા પણ ઉપયોગ છે. હીરો ખરો છે કે ખોટો તે પારખવામાં એ કામ લાગે છે. ખોટા હીરામાંથી ક્ષ–કિરણો પસાર નથી થતાં. વળી ચોરોએ કંઇ વસ્તુ જોડામાં સંતાડી હોય તો તે બહારથી જણાઇ જાય છે. મોટા મોટા ઈંજીનો કે યંત્રોનું પોલાદ અંદરથી સડી ગયું છે કે કેમ તે પણ એના વડે પકડી શકાય છે. શરીરમાંનું હાડકું ભાંગ્યું હોય ત્યારે તો એના વડેજ ઉપાય કરી શકાય છે. આ શોધને દિવ્યચક્ષુનું નામ આપી શકાય. વીસમી સદીની એ એક નવાઇજ છે!

એક આનીભાર મીઠું

દાળમાં એક આનીભાર મીઠું નાંખવાનું રાધાને કહી મા મંદિરે ગઇ.

પછી સૌ ખાવા બેઠાં. એક સબડકો મારતાં જ બધાંએ થૂથૂ કરી નાંખ્યું. માએ રોળા કકડાવ્યાઃ કેમરે અલિ, કેટલું મીઠું નાંખેલું? એક આનીભાર કહેલું, તે યાદ છે કે?

બા, આની તો નહિ જડી. તે પછી બે અઢીકા જડયા તેનાથી તોળીને બરાબર જ નાંખ્યું હતું!

ન્યુટનનો દાંત

અનેક શોધ કરનાર સર આયઝેક ન્યુટનનો એક દાંત

મળી આવેલો. તે વેચવા કાઢતાં તેના રૂા. ૪૫૦ ઉપજ્યા. જેણે વેચાતો લીધો તેણે એને વીંટીમાં જડાવ્યો !

ચીનનો દરજી

એક પારસી ગૃહસ્થ જુદા જુદા દેશો ફરતો ચીન જઈ ચઢયો ને ત્યાં તેને બે ત્રણ મહિના રહેવાનું થયું, તેથી એક ઈજાર શીવડાવવાની જરૂર પડી. તેણે કાપડ ખરીદીને એક ચીની દરજીને મોકલી આપ્યું. માપાં માટે પોતાની એક જૂની ઈજાર મોકલી કે આ મુજબ બનાવજો.

જ્યારે આઠ દહાડા રહીને દરજીએ ઈજાર શીવીને મોકલી ત્યારે પારસી ભાઈ તો આભાજ થઇ ગયા ! એ નવી ઇજારને દશબાર ઠીંગડાં ને પાંચ સાત તો બાકોરાં જ હતાં ! વાત એવી હતી કે પેલી માપાં માટેની જૂની ઇજારમાં જ્યાં જેવાં બાકોરાં ને ઠીંગડાં હતાં—બરાબર તેવાંજ બાકોરાં ને ઠીંગડાંવાળી આ ઈજાર પેલા બુદ્ધિશાળી દરજીએ તૈયાર કરીને મોકલી હતી ! વાંક કોનો, દરજીનો કે પારસી ગૃહસ્થનો ?

ગણિતનો ખેલ

એક માળીએ પોતાની વાડીની કેરી આપી બે માણસને તે વેચવા મોકલ્યા. એકને ત્રીસ આપીને કહ્યું કે આ પૈસાની બે વેચવી. બીજાને ત્રીસ કેરી આપી કહ્યું: આમાંની

પૈસાની ત્રણ વેચજે.

વેચીને બંને કુલ ૨૫ પૈસા લઇ આવ્યા.

બીજે દિવસે માળીએ એવી જ બે જાતની એટલી જ કેરી એક માણસને આપીને કહ્યું કે એને સેળભેળ કરી તું તારે બે પૈસાની પાંચ લેખે વેચી નાંખજે. એટલે મેળ મળી રહેશે.

પણ જ્યારે માણસ વેચીને ૨૪ પૈસા જ લાવ્યો ત્યારે માળી અચંબો પામ્યો !

કારણ શોધી કાઢો.

જાપાનમાં કન્યાલગ્ન

જાપાનમાં કન્યાનું લગ્ન માબાપને માટે શોકનો પ્રસંગ ગણાય છે. તે દિવસથી જાણે છોકરી માબાપને મન મૂએલી જ લેખાય છે. છોકરી બાપને ઘેરથી ધોળાં-શોકનાં લુગડાં પહેરીને નીકળે છે, અને જાણે તે જમલોક જતી હોય તેવોજ બધો દેખાવ થાય છે. ઘરને ધોઇધાઇને વાળીઝૂડીને સાફ કરવામાં આવે છે. પોતાને નવે ઘર છોકરી દાખલ થાય છે ત્યાં સુધી બે મશાલો સાથે તેને લઇ જાય છે ને તે ત્યાં પહોંચતાંજ બંને મશાલને હોલવી નાંખવામાં આવે છે.

ગુજરાતમાં પણ છોકરીને સાસરે વળાવતાં તેના પિયરિયાં રડે છે જ !

વિંછુ કરડે ત્યારે–

(૧) ઓરડીનાં પાંદડાં ચાવીને ડંખ પર મૂકવા.

(૨) મીઠાનું પાણી કરી ટીપે ટીપે નાકમાં નાંખવું.

(૩) આંબલીના ચીચોડાની ઉપલી છાલ ડંખ પર લગાડવી.

(૪) ચીચોડા અડધો પાણીમાં ઘસી, બાકી રહેલા અડધાને ડંખ પર વળગાડવો. એવો વળગશે કે ઝેર ચૂસ્યા પછી જ ખરી પડે.

(૫) આંબા પરથી કેરી તોડતાં ચીક નીકળે છે. આ ચીક ડંખ પર ભરવાથી પણ ઝેર ઉતરે છે.

કોઇને કરડે ત્યારે હાંફળાફાંફળા ન થતાં, આમાંના ઉપાયો અજમાવી જોવા.

એ કઇ વસ્તુ ?

એવી કઈ વસ્તુ છે, જેને પાંખ નથી, પગ નથી, વાહન નથી, ગતિ પણ નથી; છતાં એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે જાય છે ? રસ્તો.

માણસ કે રાખ્ખસ ?

૭૦ વરસની ઉમ્મરે ખાવા બેસનાર ડોસાને ભાન ન હોય કે પોતે અત્યારે સુધીમાં ૪૦૦૦ મણ અનાજ ચાવી

ગયો છે ! એ બધાં અનાજથી લદાયલા ઊંટ, ગાડાં ને ટોપલાઓનું લશ્કર જો એની આંખ આગળથી પસાર થતું હોય તો એ હબકી જ જાય.

બચપણ ને જુવાની ને ઘડપણ ગણતરીમાં લેતાં પણ એક સાધારણ ઉત્તમ તન્દુરસ્તીવાળા માણસે ખાધેલી રોટલીઓનો સરવાળો કરીએ તો ૫૦૦ મણ વજનનો ૧૦ ફૂટ જાડો, ૧૦ ફૂટ પહોળો ને બાર ફૂટ લાંબો મોટો રોટલો થાય.

એની ખાધેલી ખાંડમાંથી શ્રીનાથજી બાવાના દશેક અન્નકૂટની સામગ્રી તૈયાર થાય.

એનું પીધેલું પાણી રોજ તળાવ રૂપે એના પેટમાં ભેગું થયાં કરતું હોય તો પેટ ૧૫×૧૦×૬ ઘનફૂટ મોટું જોઇએ. અધધધધ !

એને જો પાન ખાવાની સામાન્ય ટેવ હોય, તો એણે ૫૦૦૦૦ પાન ખાધાં હોય. અસામાન્ય ટેવ હોય તો તો પાંચેક લાખ પાનનો ખુરદો થયો હોય. સોપારી, ચૂનો ને કાથો કેટલાં તેનો કયાસ કરી લેવો !

જળો

જળો શું છે તે જાણો છો ? જળો એ એક જાતનાં જીવડાં છે. તે માણસનું લોહી બગડયું હોય ત્યારે બહુ

ઉપયોગી થઈ પડે છે. જે ભાગમાંનું લોહી બગડયું લાગે છે, તે ભાગ પર જળો મૂકયાથી તે જંતુ તમામ ખરાબ લોહી ચૂસી લે છે; અને માણસનો રોગ કેટલેક અંશે દૂર થાય છે.

આ જળો હવામાન પણ કહી આપે છે; આ રીતે:

એક પારદર્શક કાચની બરણીમાં પાણી ભરી જળોને મૂકવી. પછી જોયા કરવું.

ઉઘાડ રહેવાનો હશે તો એ છેક હેઠે પડી રહેશે. વરસાદ પડવાનો હશે તો છેક ઉપર ચઢી આવશે. વંટોળિયો થવાનો હશે તો અંદર કુદાકુદ કરશે. ને વરસાદનું જબરદસ્ત ઝાપટું થવાનું હશે તો પાણીની બહાર ઉપલા ભાગમાં ફર્યાં કરશે.

આ જળો જીવડાં નદીની પાસે નજરે પડે છે.

દંતૂશળ વિનાનો હાથી—

તમે દંતૂશળ વિનાનો હાથી નહિજ જોયો હોય. પણ લંકામાં નરહાથીઓને દંતૂશળ નથી હોતા. તેમને બે ત્રણ દંતુડી હોય છે, પણ તે શા કામની ? હાથીદાંત લંકામાં બહુ મળતોજ નથી. ત્યાં તો પ્રાણીઓને શિંગડાં પણ બહુ ટૂંકાં હોય છે.

દારૂના ઘેનમાં

બે દારૂડિયા આગગાડીમાં બેઠા બેઠા વાત કરે છે.

એકે પૂછયું: કેટલા વાગ્યા?

બીજાએ જેમ તેમ ગજવામાંથી દિવાસળીની પેટી કાઢીને તે સામે જોઇને કહ્યું: મંગળવાર.

સાંભળી પહેલો બોલ્યો: અરેરે, મારે અહીં ઉતરી જવાનું છે.

તુર્કીમાં છાપાં

ઇસ્તંબુલ અથવા કુસ્તુનતુનિયા જેને ઈંગ્રેજીમાં કોન્સ્ટાન્ટીનોપલ કહે છે એ તુર્કીની રાજધાની છે. તેમાં પાંત્રીશ છાપાંઓ નીકળે છે. આઠ તુર્કી ભાષામાં, ત્રણ ફ્રેંચ ભાષામાં ત્રણ ઇંગ્રેજી ભાષામાં, પાંચ ગ્રીક ભાષામાં, નવ આરમિનિયન ભાષામાં, ચાર બલ્ગેરિયન ભાષામાં. એકેક હીબ્રુ, અરબી, ફારસી ને જર્મન એ દરેક ભાષામાં. આવી આવી જુદી જુદી ભાષાઓમાં, આટલાં છાપાં બીજા કોઈ શહેરમાંથી ભાગ્યેજ નીકળતાં હશે. મુંબાઇમાં ઇંગ્રેજી, ગુજરાતી, હિંદી, મરાઠી, મારવાડી, ઉર્દુ, ફારસી, પોરટુગીઝ અને ઇટાલિયન ભાષામાં પણ એક, એમ છાપાંઓ નીકળે છે એ વિવિધતા સારી ગણાય.

ગણિતની ગમ્મત

એકથી સોળ સુધીની રકમની ચાર ચારની ચાર હાર એવી રીતે ગોઠવો કે તેની ઊભી ચાર સળી ને આડી ચાર

સળીઓ તેમજ ચોકડી સળીઓનો દરેકનો સરવાળો ૩૪ થાય.

આ રહી એ ગોઠવણી

૧	૧૪	૧૫	૪
૮	૧૧	૧૦	૫
૧૨	૭	૬	૯
૧૩	૨	૩	૧૬

ચોકડી સળીઓ એટલે (૧) ૧–૧૧–૬–૧૬ (૨) ૪–૧૦–૭–૧૩.

આવી ગણિતની બીજી રમુજો તમે જાતે ગોઠવવા પ્રયત્ન કરો. તમારો વખત આનંદમાં જશે ને વળી ગણિતમાં લહેજત આવશે.

ખરતા તારા

તારાઓ બધા આ પૃથ્વીથી યે મોટી મોટી એવી દુનિયાઓ છે એમ બધાએ વાંચ્યું છે, ને જાણે છે. પણ પાછા જ્યારે તેઓ તારાને ખરી પડતા જુએ છે, ત્યારે એ મોટી દુનિયાના ભારથી પૃથ્વી ચગદાઈ કેમ નથી જતી એમ તેઓ ગુંચવાય છે. એ વાત સમજવા જેવી છે. જે ખરી પડે છે તે તારાઓ નથી, પણ 'મિટીયર' છે. ઈંગ્રેજીમાં એવું એનું જુદું નામ છે–ગુજરાતીમાં તારા એ એકજ શબ્દ વપરાય છે.

આવા ખરેલા તારાઓ ઉર્ફે મિટીયરો ભેગા કરાય છે અને ઘણાંક સંગ્રહસ્થાનમાં તે છે પણ ખરા.

એ મોટા પથરા હોય છે–પથરા જ છે, ને કોઇક ગ્રહ કે ધૂમકેતુમાંથી છુટીને ખરી પડેલી રજકણો કે ટુકડાઓ હોય છે. આકાશમાં તે ઘૂમતા હોય ત્યારે અચાનક પૃથ્વીના વાતાવરણમાં કેટલીક વાર ઘૂસી આવે છે.

એનો રંગ કાળો ભમ્મર જેવો હોય છે. ગુજરાતીમાં આ ખરતા તારા માટે જુદો શબ્દ નથી, તેથી મોટો ગોટાળો નીપજે છે.

કાબા જે મુસલમાનોનો પવિત્ર પત્થર ગણાય છે, તે આવો મિટીયર જ છે અને આસ્માનમાંથી પડેલો તેથી તે પવિત્ર ગણાયો છે એમ કહેવાય છે.

પાણી વિના ચાલે કે?

ખાધા વિના ચાલે ખરૂં, પણ માણસને પાણી વગર તો ચાલે જ નહિ એમ કહેવાય છે ને એ વાત સાચી છે. અપવાસ કરનારાઓ પણ અમુક ગાળે થોડું થોડું પાણી તો પીએ છે જ. પણ દુનિયામાં નવાઇઓનો પાર નથી. તારાન્તુલા નામની કરોળિયાની એક જાત પાણી વિના ચલાવી શકે છે. તે સિવાય કેટલીક જાતની ઘરોળી પણ પાણી નથી પીતી. વળી વેરાન અને ઉજ્જડ પ્રદેશો જ્યાં પાણી હોતું નથી, ત્યાંના

સાપ, વગેરે પ્રાણીઓ પાણી વગર ચલાવી શકે છે. ઊંટ પાણી વગર આઠ દહાડા ચલાવી શકે છે એ જાણીતી વાત છે.

હમ્બગ

'હમ્બગ' શબ્દ ઇંગ્રેજી જાણનારાઓમાં ખૂબ વપરાય છે. હવે તો તેનો વપરાશ ઘણો વધી પડેલો છે ને જે તે વાપરે છે. એનું મૂળ જાણવા જેવું છે. યુરોપમાં ઓગણીસમી સદીના પાછલા ભાગમાં એક મોટી લઢાઈ ચાલતી હતી તે વેળા ખોટા ગપગોળા, જુઠા હેવાલોવાળી પત્રિકાઓ, અડબંગ જેવી ખબરો વગેરે બધું જર્મનીના હેમ્બર્ગ શહેરમાંથી ઘણું બહાર પડતું હતું. એટલે સુધી, કે કોઇ કંઇ વિચિત્ર વાત કહે તો સો "હેમ્બર્ગથી લાવ્યો, હેમ્બર્ગથી લાવ્યો" એમ ઠેકડી કરતા થઇ ગયા. એમ કરતાં કરતાં હેમ્બર્ગનું હેમ્બગ ને આખરે 'હમ્બગ' થઇ ગયું. આ શબ્દ ઇંગ્રેજી ભાષાની જૂની ચોપડીઓમાં વપરાયેલો નહિ દેખાય.

રમુજી કારણ

એક છત્રી વેચનારની દુકાને પાટિયું મારેલું હતું કે: આ વરસે પુષ્કળ વરસાદ પડશે.

એક ઘરાકને નવાઈ લાગી. તેણે દુકાનદારને પૂછ્યું: કેમ! સાહેબ, તમને કયાંથી ખબર પડી કે વરસાદ આ વરસે પુષ્કળ પડશે?

છત્રી વેચનારે જવાબ દીધો: ઓહો ! એ તો ચોક્ખું છે; અમે આ સાલ વિલાયતથી ઘણીજ છત્રીઓ મંગાવી છે, તેથી.

મીઠાનું તળાવ

દક્ષિણ આસ્ટ્રેલિયામાં એક અતિ વિચિત્ર તળાવ છે. એ કેવળ શુદ્ધ મીઠાનું તળાવ છે. જમીનમાં એક મોટો ખાડો છે ને તે શિયાળામાં ભરાઇ જાય છે. ઉનાળામાં પાણી સૂકાઇ જાય છે અને ત્યાં શુદ્ધમાં શુદ્ધ મીઠાનો મોટો જથ્થો અવશેષ તરીકે રહે છે. દૂરથી જોઇએ, તો જાણે બરફનો ડુંગર જ લાગે. આ મીઠું એવું તો મજબૂત ને ગઠ્ઠા જેવું હોય છે કે માણસો તો શું પણ ગાડાં સુદ્ધાં એના ઉપરથી પસાર થઇ જાય છે. એટલું ખરૂં કે એ ગઠ્ઠા નીચે ગંદું, ખારૂં પાણી પણ પુષ્કળ હોય છે જ.

ઉનાળામાં સૂરજ પોતાનું કામ કરી લે એટલે પછી મીઠું એકઠું કરી લે છે. એના મોટા ગચિયા ને ગચિયા કાપી કાઢી તેના ઢગ મારે છે. તે સૂર્યના અજવાળાથી ઝગઝગી રહે છે. પછી એને ગાડાંઓમાં ભરી કારખાને લઈ જવામાં આવે છે. ત્યાં સાફ કરી બજારમાં મોકલે છે.

આંટણનો ઉપાય

ઘણા માણસની ચામડી એવી હોય છે કે જોડા પહેર્યાથી આંટણ થયા વગર રહેતું જ નથી. નવા જોડા હોય ત્યારે તો આંટણ ઘણાખરાને થાય જ છે. આનો ઉપાય જાણેલો ઠીક.

(૧) પીલુડીના ઝાડના પાંદડાનો રસ કાઢી તેમાં જરા સિંધવ નાંખી આંટણ પર ઘસવું.

(૨) દીવેલથી પણ આંટણનો સોજો બેસી જાય છે.

(૩) જોડામાં અંદરથી માખણ અને સંચળ એ ત્રણ વાર ચોપડવાં. એથી આંટણ બનતાં સુધી પડશે જ નહિ.

પ્રાણીઓનાં આયુષ

હાથીઓ સો સવાસો વરસ સુધી જીવે છે. ઘોડા, ગધેડાં, કુતરાં વગેરે વીસથી ત્રીસ વરસના આશરાનું આયુષ્ય ભોગવે છે. પણ માછલીઓ બહુ લાંબું જીવે છે. સામન નામની માછલી સો વરસ, અને પાઇક તો બસો વરસ જીવે છે. કહે છે કે મગર અને કાચબાઓ ત્રણસો વરસ સુધીનું આયુષ્ય ગાળે છે. પણ એ સૌથી લાંબું જીવન વહેલનું ગણાય છે. વહેલ પાંચસો વરસ સુધી જીવે છે, એવો અડસટો નીકળ્યો છે અને તેના શરીરના બંધારણ તરફ

ધ્યાન આપતાં એ વાત સાચી લાગે છે.

બચુકલી ટપાલ-ઓફીસ

દુનિયાની સૌથી નાની ટપાલ-ઓફીસ મેગેલનની સામુદ્રધુનીમાં આવેલી છે. સૌથી નાની છતાં એ સૌથી વધારે સુરક્ષિત છે.

એક મોટા ખડક પર એક રંગેલા પીપને સાંકળ વડે બાંધેલું છે-એવી રીતે કે ટેરાડેલફુએગોની સામે છૂટથી તે તર્યા કરે છે. ત્યાંથી પસાર થતું દરેક વહાણ-સ્ટીમર-તેમાંના કાગળો કાઢી લેવા અને નવા મૂકવા માટે હોડી છોડે છે. આ નાનકડી ટપાલ-ઓફીસને ટપાલીની કે માસ્તરની જરૂર નથી. દુનિયાના તમામ જહાજી કાફલાઓ એનું રક્ષણ કરે છે અને હજી સુધીમાં લઢાઈ વેળા સુદ્ધાં કોઈ પણ પ્રજાએ એના પર તરાપ મારી હોય એવું બન્યું નથી.

આવું બનાવો

લીમડી ગામે ગાડી મલી

રમા નેમુને માર

આ વાક્ય બંને છેડેથી એકસરખું વંચાય છે. આવાં વાક્ય બનાવવાનું અઘરું છે. તમે પ્રયાસ કરી જોજો.

આવું બનાવજો

એકથી પચીસ સુધીના આંકડાઓની પાંચ પાંચની પાંચ હાર ગોઠવો. આ હાર આડી ને ઊભી એવી થવી જોઇએ કે દરેક હારનો સરવાળો ૬૫ થાય.

હ્યો, જુઓ:

૧૭	૨૪	૧	૮	૧૫
૨૩	૫	૭	૧૪	૧૬
૪	૬	૧૩	૨૦	૨૨
૧૦	૧૨	૧૯	૨૧	૩
૧૧	૧૮	૨૫	૨	૯

ઊભી હાર ને આડી હારનો સરવાળો કરી જુઓ. એ ચોકડીહારોનો સરવાળો પણ ૬૫ જ થાય છે.

ગમ્મતની ગણતરીઓ

ક્યાં માણસ ને ક્યાં ચાંચડ? માણસ ચાંચડને ચોળી નાંખે છે, પણ ખરૂં જોતાં ચાંચડના પ્રમાણમાં જેવડું શરીર એને મળ્યું છે તેવડી શકિત એનામાં નથીજ. ચાંચડ પોતાના પ્રમાણમાં જેવડો કૂદકો મારે છે તેવડો માણસ પોતાના શરીરના પ્રમાણમાં મારી શકતો હોય તો એ કુતુબ મિનાર પરથી સહેલાઈથી કૂદકો મારે. ઘાસક'સારીની કૂદકાશકિત

શરીરના પ્રમાણમાં માણસને મળી હોય તો એ દશ બાર કૂદકે તો સુરતથી વલસાડ જઇ પહોંચે.

બગાઇનઃ જેટલી શક્તિ માણસને હોય તો એ નાળિયેરના ઝાડને દંડા રૂપે રાખી તેના પ્રમાણમાં ગિલ્લી લઇ ગિલ્લીદંડા રમી શકે.

ઘાસમાં ફરતા કેટલાક જંતુ જેટલી ભૂખ આપણને લાગતી હોય તો રોજ આપણને અધમણ અનાજ ખાવાને જોઇએ.

કીડી પોતાના કરતાં ચારગણો ભારે ઘઉંનો દાણો પોતાના દરમાં લઇ જાય છે, અને પોતાનાથી હજારો ગણી ઉંચાઇવાળા ઝાડ પરથી ગબડીને જમીન પર પડે છે, તોયે એને કંઇ વાગતું નથી!

કુદરતની કળા ગહન છે!

મફતનો ખોરાક

આપણે ઘણી ઘણી વસ્તુઓ ખાઇએ છીએ, પણ સૌથી અગત્યની વસ્તુ હવા છે. આપણે કુલ રોજ કેટલી હવા ખાઇએ છીએ એનો તમને ખ્યાલ છે? એક શ્વાસો-શ્વાસમાં ૩૦ ઘન ઇંચ જેટલી હવા આપણા શરીરમાં નાક વાટે જાય છે. એ રીતે ચોવીસ કલાકમાં ૬૪૮૦૦૦ ઘન ઇંચ હવા આપણા શરીરમાં જાય છે અને તેનું વજન પોણો મણ કરતાં વધારે છે. માણસને રોજ

બશેર ત્રણ શેર ખોરાક ને ચાર પાંચ શેર પાણી જોઇએ છે પણ હવા તેને પોણો મણ જોઇએ છે.

ફ્રેંચ ચાલાકી

કેટલાક વખત પર જાપાનની એક પેઢીએ દેવાળું કાઢયું હતું. ફ્રાન્સના એક વેપારીને જાપાનની સાથે મોટો વેપાર હતો. પોતાના સંબંધવાળી પેઢીજ ડૂબી છે કે કેમ એ જાણવાની તેને કુદરતી ચટપટી થઇ. પણ કઇ પેઢી ડૂબી તેનું નામ જાહેર થયું ન હતું, એટલે તે જાણવા એ એક બેંકમાં ગયો, અને ડૂબેલી પેઢીનું નામઠામ પૂછ્યું.

શરાફ કહેઃ મારાથી કોઈનું નામ કેમ દેવાય? હજુ સત્તાવાર રીતે નામ જાહેર થયું નથી અને હું નામ દઉં તો કાયદેસર ગુનામાં આવી જાઉં.

વેપારીએ બહુ માથાફોડ કરી, પણ બેંકર તો એકનો બે નજ થયો. આખરે પેલા વેપારીએ કહ્યુંઃ એક કામ કરો. હું તમને દશબાર પેઢીનાં નામો લખી આપું. તેમાં તે ડૂબેલી પેઢીનું નામ છે કે નહિ એટલુંજ મને કહેજો. પેઢીનું નામ દેવાની જરૂર નથી.

હા, તેમ બની શકશે—શરાફે કહ્યું.

વેપારીએ દશ નામ લખી આપ્યાં. શરાફે જોઇને

કહ્યુંઃ હા, એમાં નામ છે.

વેપારી તો રડયા જેવો થઇ ગયોઃ હાય, હાય! તો તો હું મૂઓજ!

શરાફ કહેઃ જાઓ જાઓ, મારા ભાઇ! તમે કેવી રીતે જાણ્યું?

વેપારી બોલ્યોઃ શેઠ મારા! એમાં બે જ નામ સાચાં ને ચાલુ પેઢીઓ જેની સાથે મારે વહીવટ છે તેનાં છે. બાકી બીજાં બધાં નામ જોડી કાઢેલાં ને કોઈ પેઢીજ ન હોય તેવાં છે. એ મેં અહીંજ બનાવી કાઢેલાં. મારે જોઈતું હતું તે મળી ગયું!

કેવી ચાલાકી!

૯૫ ચંદાનું ઘડિઆળ

રૂશિયાની રાજધાની જે અસલ સેંટપિટર્સબર્ગ કહેવાતી, તે પછી પેટ્રોગ્રાડ કહેવાતી થઈ ને હવે લેનીનગ્રાડ કહેવાય છે તેમાં એક અજબ જેવું ઘડિયાળ છે. દુનિયામાં એનો જોટો નથી. એની ભવ્યતા કેવી છે તે તો જુઓ. ૯૫ તો એને ચંદા છે. એકીવખતે દુનિયાના ત્રીશ જુદા જુદા ભાગોમાં કયો ટાઇમ ચાલે છે તે એ બતાવે છે. તે ઉપરાંત પૃથ્વીની સૂર્યની આસપાસની ગતિ, ચન્દ્રની

કળાઓ, જ્યોતિષનાં ચિહ્નો અને જુદા જુદા પંચાંગની તિથિઓ પણ એમાંથી માલમ પડે છે.

સ્વીટ્ઝરલાંડ–જેને ઘડિયાળોનો દેશ કહીએ તો પણ ચાલે, તે દેશમાં આ ઘડિયાળ બન્યું છે અને રૂશિયા લઈ ગયા પછી ગોઠવતાં જ બે વરસ તો લાગેલાં.

હવે ક્યાંક ક્યાંક વગર ચાવીનાં ઘડિયાળ પણ બનવા માંડયા છે. એની ખૂબી એવી હોય છે કે એના ઢાંકણાની અમુક ગતિને લીધે એની કમાન ઉકલી ગયા પછી પાછી પોતાની મેળે વિંટળાઈ જાય છે.

૪૬નો સરવાળો

ચારથી ઓગણીસ સુધીના કુલ સોળ આંકડાઓની એવી ચાર હાર કરો કે ઊભી ને આડી હારના સળવાળા કરતાં દરેક હારનો સરવાળો ૪૬ થાય.

જુઓ:

૧૯	૫	૬	૧૬
૮	૧૪	૧૩	૧૧
૧૨	૧૦	૯	૧૫
૭	૧૭	૧૮	૪

વળી આમાં ચોકડીહારોના સરવાળા પણ ૪૬ જ

થાય છે. તમે સરવાળો કરી જુઓ.

પેટમાં દુખે ત્યારે–

(૧) થોડી રાઇ તેલમાં સહેજ ભીંજવી ગળી જાઓ.

(૨) સહેજ હિંગ લઇ તેની ભુકી ફાકી જવી.

(૩) એકજ વાર ચણા જેટલો ચૂનો ને ચણા જેટલો ગોળ ભેગાં કરી ખાવાં.

(૪) આદુ ને મીઠું ભેગાં કરી ખાઇ જવાં. કંઇ રોગ જેવું નહિ હોય તો મટીજ જશે.

આણંદનો બકરો

આ વાત બનેલી છે. છાપાંઓમાં આવેલી હતી.

કેટલાક વખત પર આણંદમાં એક સરકસ આવેલું. એ સરકસના હાથીઓ સ્ટેશનથી પોતાના તંબૂ તરફ જતા હતા. એવામાં રસ્તે એક બકરો ઊભો હતો. પહેલાં તો હાથીઓનું આ લશ્કર સામેથી આવતું જોઇ તે ગભરાયો. પણ પછી તેને થયું કે મારા ગામમાં આ પરાયા કોણ? પોતાની સઘળી હિંમત એકઠી કરીને એ તો બે પગ પર ટટાર ખડો થઇ ગયો, અને હમણાં હાથીઓને શિંગડાં મારશે એમ લાગ્યું. તેનું આ સાહસિક શૂરાતન જોઇને હાથીઓની સેનાને મોખરે ચાલતો મુખ્ય હાથી ગભરાઇ

બેસી ગયો ને બીજો એક બરાડવા લાગ્યો ને પાછો ફર્યો. એટલે બાકીના પાંચ છ પણ ગભરાઈને ઊભી પૂંછડીએ નાઠા. આમ દેશદેશાવરના ભલભલા હાથીઓને પોતાની હિંમતથી એક બકરાએ નસાડયા !

હિંમતે મર્દા તો મદદે ખુદા !

ઠોઠ વિદ્વાનો

નીચેના દાખલા વાંચીને કોઈ ઠોઠ નિશાળિયાએ મનમાં ફૂલાવાની જરૂર નથી.

નેપોલિયન ભણવામાં તદ્દન ઠોઠ હતો. નેપોલિયનને હરાવનાર વેલિંગ્ટનને તો તેનો મહેતાજી નાલાયકજ કહેતો.

ઈંગ્રેજી કવિ ગોલ્ડસ્મિથ આજે જગમશહુર છે પણ નિશાળમાં એને લેસન કદિ ન આવડે. જાણીતો લેખક ડીન સ્વીફ્ટ પણ નપાસ જ થતો.

કવિ વડ્ઝવર્થ ડાબા હાથનો પહેલો નંબર રાખતો. સ્કોટલાંડનો માનીતો કવિ રોબર્ટ બર્ન્સ નામે થઈ ગયો છે તે યે નિશાળમાં ઢબ્બુજ લેખાતો.

હિંદના જાણીતા નેતા સિ. વાઈ ચિંતામણિએ મેટ્રીકની પરીક્ષા પણ પસાર કરી નથી. સાર્વજનિક કેળવણી મંડળના સ્થાપક રા. ચુનીલાલ શાહે પણ કોઈ જાતની પદવી મેળવેલી નહિ.

માત્ર ભણવાની હોંશિયારીમાં જ કોઇ પણ માણસની શક્તિનું માપ આવી જતું નથી એ સમજવા જેવું છે.

ગુજરાતનાં ગામ

કેટલાક કવિઓએ જાણે અજાણે એવી કવિતા રચી છે, કે તેમાં ગુજરાતના એકાદ ગામનું નામ સમાઈ જાય. જુઓ, નીચેની લીટીઓમાંથી તમને કંઇ ગામના નામ જડે છે?

(૧) તુલસી દયા ન છાંડીએ
જબ લગ ઘટ મેં પ્રાન
(તુલસી)

(૨) જે કોઇ પ્રેમ અંશ અવતરે
પ્રેમ રસ તેના ઉરમાં ઠરે
(દયારામ)

(૩) મૃત્યુ કેરૂં સ્વરૂપ જો સાચું માનવ પ્રીછશે
દ્વાર નવજીવન તણું જાણી નિરંતર રીઝશે
(નરસિંહરાવ)

(૪) અમારાં વસાણાં સંતો સૌ કોઇને ભાવે
અઢારે વરણ જેને હોરવાને આવે
સંતો અમે વહેવારીઆ શ્રી રામ નામના
(નરસિંહ મહેતો)

(૫) સૂતા શય્યાએ શ્રી અવિનાશરે
અષ્ટ પટરાણીઓ છે બે પાસરે
બોલી સાહેલી શિર નામીરે
દ્વારે દ્વિજ આવ્યો કોઇ સ્વામીરે !
(પ્રેમાનંદ)

(૬) સખી ત્રીજે તે વન કેરા ઝાડોરે
દશ ફળ મંગાવે છે દહાડોરે

આ નામો બધાં ચાર અક્ષરના છે. તે શોધી કાઢો ને ન જડે તો આ ચોપડીને કોઈક પાને છાપ્યાં છે, તે જુઓ.

અતિશયમાં સાર નહિ

આ વિષય પર આપણી ભાષામાં કેટલીક કહેવતો છે ? તમે શું ધારો છો ? જુઓ:

અતિશયમાં સાર નહિ.
રંગનાં કુંડાં ન હોય, રંગનાં તો ચટકાં હોય.
સબકું રસમેં રાખીએ, અંત લીજીયે નહિ.
અતિ સર્વત્ર વર્જયેત.
અતિશે વલોવેથી ઝેર નીકળે.
અતિ તાણ્યે તૂટી જાય.
શીતળ ચંદનને બહુ ઘસીએ તો આગ નીકળે.

અતિ ભલો નહિ બોલવો, અતિ ભલી નહિ ચૂપ.
અતિ ભલો નહિ વરસવો, અતિ ભલી નહિ ધૂપ (તડકો)
અતિ ઘણું ના તાણીએ, તાણે તૂટી જાય.
તૂટયા પછી જો સાંધીએ, તો ગાંઠ પડે વચમાંય.

કંજુસાઇનો નમૂનો

એક ગરીબ માણુસ એક કંજુસ શેઠીઆ પાસે ગયો અને કહ્યું કેઃ સાહેબ, મારે આપને એક વિનંતી કરવાની છે.

પેલો કંજુસ બોલ્યોઃ મારે પણ એક વિનંતી કરવાની છે. તે પહેલાં કબૂલે, તો પછી તારી વાત.

વારૂ સાહેબ, કહો—પેલા ગરીબે કહ્યું.

મારી વિનંતી એ છે કે તારે મારી પાસે કંઇ માંગવું નહિ. હવે તારે શું કહેવું છે ?

સાહેબજી—કહી પેલો ગરીબ રસ્તે પડયો !

પગના હાથ બનાવ્યા

સીઝર ડુકોરનેટ ફ્રાંસ દેશમાં લીલ નામના શહેરમાં જન્મેલો. જન્મથીજ એને હાથ ન મળે. તદ્દન ઠૂંઠો, બિચારો જીંદગી જેમ તેમ ગુજારે. ઇસ્પિતાલમાં રહે. દરેક જણ એની દયા ખાય.

પણ આખરે એને પોતાની એવી જબરી દયા આવી

કે એણે હાથનું કામ પોતાના પગ પાસે કરાવવાનો નિશ્ચય કર્યો. એણે એવું સાંભળેલું, કે કેટલાક માણસોએ ખંત અને મહેનતથી પગ વડે લખવાનો પ્રયત્ન કરી જોયેલો, અને તેમાં ફાવેલા. સીઝરને ચીતરવાની કળા પર બહુ પ્રેમ. એટલે એણે પોતાનાં પગનાં આંગળાં વડે એમાં હોશિયારી મેળવવાનો ઠરાવ કર્યો. એણે એવો પ્રયત્ન કર્યો ને એટલી મહેનત કરી કે એને સફળતા તો મળીજ; એટલુંજ નહિ પણ લીલ નગરીમાં થયેલા પ્રદર્શનમાં એનાં ચિત્રો મૂકાયાં. છ વરસ રહીને પારીસની રોયલ એકેડેમીએ ચિત્રકળાની પરીક્ષા લીધી તેમાં પણ એ બેઠો ને અઢીસોમાંથી બીજે નંબરે આવ્યો. અઢારમો લૂઇ રાજા એની કારીગરી જોઇને એટલો રાજી થયો કે એને સાલિયાણું બાંધી આપ્યું. અને આજે તો ફ્રાન્સમાં એની કળાના ખૂબ વખાણ થાય છે.

પ્રયત્નથી કાળા માથાનો માનવી શું નથી કરી શકતો ?

ઝાડની ઉંચાઇ

તમે રસ્તે ફરવા નીકળો ને શહેર બહાર કે બીજે તમારા જોવામાં કોઇક ઝાડ આવે, અને તેની ઉંચાઇ માપવાનું તમને મન થઇ આવે તો તમે શું કરશો ? કંઇ ઉપાય સૂઝે છે ?

તમારી પાસે જો એકાદ લાકડી હોય તો તેને બરાબર ઊભી જમીનમાં ખોંસી દેવી, એવી રીતે કે એનો છાંયો પેલા ઝાડના છાંયાને બરાબર પડખે જ પડે.

પછી લાકડીના છાંયાને માપી જુઓ. લાકડીની લંબાઇ અને તેના છાંયા વચ્ચે જે પ્રમાણ હોય તે જ પ્રમાણ ઝાડના છાંયા અને ઝાડની ઉંચાઇ વચ્ચે સમજવું. દાખલા તરીકે લાકડી અઢી ફૂટ હોય ને તેનો છાંયો ત્રણ ફૂટ હોય; બીજી બાજુ ઝાડનો છાંયો ૨૧ ફૂટ હોય તો ઝાડની ઉંચાઇ લાકડીની લંબાઈથી સાત ગણી જ હોય. આ હિસાબમાં ભૂલ નહિ આવે. તમે ફરવા જાઓ તો કોઈક કોઈક વાર આવું કરી જોજો. ગમ્મત પડશે.

લડાઈનાં આયુષ

મહાભારતની લડાઇ અઢાર દિવસ જ ચાલેલી. લડાઇ ઘણી મોટી ને માણસ ઘણાં કપાયાં, છતાં એટલી ટૂંકીજ ચાલી એ નવાઇ જેવું. જાપાન અને રૂશિયાની લડાઈ એક આખું વરસ ચાલેલી. અમેરિકામાં ચાલેલી માંહોમાંહેની લડાઇએ ચાર વરસ ખેંચેલાં. બીજી બાજુ ઇંગ્લાંડે ફ્રાન્સ સાથે સો વરસ સુધી ચાલુ ને ચાલુ ઘમસાણ મચાવેલું એમ ઇતિહાસ કહે છે.

જાદુનો એક ખેલ

નીચે મુજબ અંગ્રેજી અક્ષરોનું કોષ્ટક એક કાગળ પર લખવું. પછી કોઈ દોસ્તભાઈબંધ કે ગમે તેને કહેવું: ઇંગ્રેજીમાં કોઇ પણ નામ યા શબ્દ ધારો, અને હું માગું તેટલી વિગત આપશો તો તમારો ધારેલો શબ્દ ખોળી આપીશ.

કોષ્ટક આ પ્રમાણે છે:

A	B	D	H	P
C	C	E	I	Q
E	F	F	J	R
G	G	G	K	S
I	J	L	L	T
K	K	M	M	U
M	N	N	N	V
O	O	O	O	W
Q	R	T	X	X
S	S	V	Y	Y
U	V	W	Z	Z
W	W			
Y	Z			

સામો માણસ કહે કે શબ્દ ધાર્યો, એટલે પૂછવું: પહેલો અક્ષર કોષ્ટકમાંની કઈ કઇ ઊભી હારમાં છે તે કહો. એ પછી.

બીજો અક્ષર. તે પછી ત્રીજો. એમ જેટલા અક્ષર હોય, તેટલાનું પૂછી નોંધી લેવું. હવે જે જે હારો દરેક અક્ષર માટે કહી હોય, તેના પહેલા મથાળેના અક્ષર કક્કાવારીના કેટલામા અક્ષર છે તે કાઢી તેનો સરવાળો કરવો. અને જે સરવાળો આવે તેટલામો કક્કાવારીમાંનો અક્ષર ગણી કાઢવો. સામા માણસે ધારેલો અક્ષર તે એજ હોય.

દાખલા તરીકે એમ–એ–વાઇ MAY શબ્દ સામા ધણીએ ધાર્યો. હવે તેને તમારા શબ્દનો પહેલો અક્ષર કઇ કઇ હારમાં છે એમ પૂછતાં પહેલી, ત્રીજી ને ચોથી બતાવશે. આ ત્રણ હારના પહેલા અક્ષરો અનુક્રમે એ, ડી ને એચ છે. અને 'એ' કક્કાવારીનો પહેલો, 'ડી' ચોથો ને 'એચ' આઠમો અક્ષર છે. એટલે ૧+૪+૮=૧૩ મો કક્કાવારીમાંનો જે અક્ષર હોય તે અવશ્ય ધારેલા નામનો પહેલો અક્ષર હોય જ. એ રીતે 'એમ' જડશે.

ધારેલા નામનો બીજો અક્ષર તો ફક્ત પહેલીજ હારમાં છે એટલે તે તો "એ"જ છે એમ પકડાઈ જાય છે. દરેક હારના મથાળાના અક્ષરો આખા કોષ્ટકમાં એકેક વારજ છે, બીજી વાર નથી.

ત્રીજો છેલ્લો અક્ષર વાઇ સામો ધણી પહેલીમાં, ચોથીમાં ને પાંચમી હારમાં છે એમ કહેશે. તેના પહેલા અક્ષરો એ,

એચ ને પી છે તે ઇંગ્રેજી કક્કાવારીમાંના પહેલા + આઠમા + સોળમા એ પ્રમાણેના અક્ષરો છે. એટલે કક્કાવારીનો (૧+૮+૧૬=૨૫) પચીસમો અક્ષર જ તે હોય એટલે કે 'વાઇ'જ હોય.

આ કોષ્ટક વડે એ ગમ્મત તમે અબારનવાર કરી જોજો. ઘણીજ મઝા પડશે. શરૂઆતમાં અટપટું લાગશે, ટેવાઈ જશો એટલે નહિ લાગે.

ખબર છે ?

ઇંગ્રેજ સાંકડા મનવાળો ગણાય છે.

સ્કોટ કંજુસ ગણાય છે.

આઇરીશ કચકચિયો મનાય છે.

ફ્રેંચ મળતાવડો લેખાય છે.

અમેરિકન ઉદાર લેખાય છે.

જાપાની પાકો ગણાય છે.

માણસખાઉ ઝાડ

માડાગાસ્કરમાં માણુસખાઉ ઝાડની એક જાત મળી આવી છે. સામન ચેઝ નામના એક સંશોધકે એ શોધ કરી છે. માડાગાસ્કરમાં મુસાફરી કરતાં એને એવા ઝાડનો અનુભવ થયો.

ત્યાંના મૂળ જંગલી વતનીઓ એ ઝાડને મેલા દેવ તરીકે માને છે અને ભોગ ધરાવે છે; તથા ભજનો ખાઇને ખૂશ કરવાનો પ્રયાસ કરે છે.

એ ઝાડ આઠ ફૂટ લાંબું ને કાંટાળું હોય છે. માણસ એને અડે એટલે એના સપાટામાં આવી જાય છે અને એના કાંટાઓમાં ભીચડાઇ મરે છે.

કોઈ કંઇ ગુનો કરે તો ત્યાંના જૂના રહીશો તેને આ ઝાડ સાથે બઝાડી તેનો નાશ કરતા.

કુદરતની કારીગરી બહુ વિવિધતાભરી હોય છે.

ડાબો હાથ

ડાબો હાથ આપણે ભાગ્યે જ વાપરીએ છીએ. ડાબે હાથે ખાવું કે લખવું મુશ્કેલ લાગે છે. આથી ઘણાને લાગે કે ડાબો હાથ એવું કંઈ કરી શકે જ નહિ.

પણ એમ નથી. જમણે હાથે ખોડવાળા માણસો ડાબે હાથે બધું જ કામ કરી શકે છે. અને ડાબે હાથે ખાવાનો કે લખવાનો મહાવરો રાખ્યો હોય તે ઘણીક વાર મદદગાર થઇ પડે છે. જમણે હાથે કંઇ વાગ્યું હોય ને ચચરતું હોય તો પણ (ડાબો હાથ ફાવતો ન હોય તો) તે વાપરવો પડે છે. આને બદલે ડાબા હાથનો મહાવરો રાખ્યો હોય તો સારો પડે. જાપાનમાં ઘણા છોકરા એવો મહાવરો રાખે

છે. એવો મહાવરો પાડવામાં મજા આવે છે એ પણ ખરૂં.

પારસીઓ અને હિંદુઓ

એમ મનાય છે કે અસલ પારસીઓ અને હિંદુઓ એ તદ્દન એક જ પ્રજા હતી. પછી ફાટફૂટ પડી ને તેથી એક જુદો ફાંટો થયો ને તેઓ બીજે જઇ વસ્યા.

આ વસ્તુના પુરાવા હિંદુઓના અને પારસીઓના ધર્મગ્રંથો પરથી માલમ પડે છે. તેમાંની ભાષા ઘણી મળતી આવે છે. પારસીઓની ઝંદ ભાષા અને હિંદુઓની સંસ્કૃત ભાષામાં ઘણા શબ્દો એકના એક છે. વળી હિંદુઓની અને પારસીઓની ધર્મક્રિયા તથા વિચારો સરખાવી જોતાં તેમાં પણ મળતાપણું જણાય છે. કસ્તી અને જનોઇની વિધિમાં બહુ ફેર નથી. ઘણા વિદ્વાનોએ આ બાબતમાં શોધખોળ કરી અસલ બંને એક જ હતા એમ નક્કી કર્યું છે.

વહેલો તે પહેલો–

વહેલો તે પહેલો, ભૂલે તે ઘેલો
પહેલાને પાણી, પાછળનાને કાદવ
પહેલો મારે તે કદિ ન હારે
મુઠ્ઠીમાંનો જીતે ને ઓટીમાંનો હારે

પહેલાની પત્રાળી સવાની, પાછલાંને પઈની
પહેલાને પ્રસાદ, પાછલાને એઠ
રસકસ ચુસાઈ ગયા ને હવે રહ્યા તે કુચા.

પોપટ

પોપટ બહુ ચાલાક પક્ષી છે. એને ઘણુંક કામ કરતાં શીખવી શકાય છે ને એ બોલતાં પણ ઝટ અને ઘણું શીખે છે. અમેરિકાના ટેક્ષાસ નામના શહેરમાં તો એક પોપટશાળા છે. મુખ્યત્વે એ નિશાળમાં પોપટોને બોલતાં શીખવવામાં આવે છે. જુદી જુદી આવડતવાળાના વર્ગ પણ જુદા. જે માણુસ પોતાના પોપટને ભણાવવા ઈચ્છતો હોય તે ત્યાં મૂકી આવે. થોડી ફી તો આપવી જ પડે. ફોનોગ્રાફની મદદથી આ પોપટોને ઈંગ્રેજી બોલતાં શીખવે છે. થોડે થોડે વખતે પરીક્ષા પણ લેવાય છે. કોઈ પોપટ નબળો માલમ પડે તો તેની કાળજી પણ લેવાય છે ને છેક ઠોઠ હોય તો કાઢી મૂકે છે. સરકસમાં પોપટ કેવાં કેવાં કામ કરે છે તે આપણે જોઈએ છીએ. આ પ્રમાણે પોપટો પણ શીખીને હોશિયાર બની શકે છે.

મોટો ભૂ-ગોળો

પારીસની એક નિશાળમાં ભૂગોળ જુદી જ રીતે શીખવે

છે. એક ઘણોજ મોટો માટીનો પૃથ્વીનો ગોળો બનાવવામાં આવ્યો છે, અને તે નિશાળના વાડામાં રાખ્યો છે. આ ગોળા પર શહેરો, બંદરો, નદી, પહાડ વગેરે દરેક વસ્તુ બરાબર પાડેલી છે. ગોળો ઘણોજ મોટો છે. તેની આસપાસ ફરતાં પણ ઘણી વાર લાગે છે.

જ્યારે ભૂગોળ શીખવાની હોય ત્યારે છોકરાંઓ બધા પેલા ગોળા પાસે દોડી જાય છે અને હસતાંકૂદતાંરમતાં ગોળાને જુએ છે. રમતમાં ને રમતમાં ભૂગોળ તેમના મગજમાં ઠસી જાય છે, ને વળી મહેનત કશી પડતી નથી.

વરૂની વત્સલતા

વરૂ પ્રાણી તો જંગલી છે; પણ એને એક આદત અજબ જેવી છે. નાનાં બાળક પર તે બહુ પ્યાર રાખે છે અને તેને ઉછેરીને મોટું કરે છે. થોડા વખત પર બંગાળામાં વરૂએ ઉછેરેલી બે છોકરી મળી આવી હતી. એક આઠ વરસની હતી ને બીજી બે વરસની. ઘણીજ નાની ઉમ્મરે તેઓ જંગલમાં ખોવાઈ ગઈ હશે. ત્યાં વરૂના હાથે ચઢેલી; અને વરૂઓએ તેને ધવડાવી, ખવડાવી, મોટી કરેલી. વરૂઓએ ઉછેરેલાં બાળકના કિસ્સા ઘણા મળી આવે છે. અને વરૂને એવાં બાળક પર એટલો પ્રેમ હોય છે કે તે એને છોડવા, કે જવા દેવા પણ ઇચ્છતું નથી અને કોઈ

માણુસ ઉઠાવી જવા માંડે તો તેની સાથે લઢાઇ કરે છે.

લખનૌ, નૈનિતાલ, સિકંદરાબાદ વગેરે શહેરોની પાસેથી પણ વરૂએ ઉછરેલાં બાળકો મળી આવ્યાના દાખલા નોંધાયા છે. એ બાળકો જંગલી પ્રાણી જેવાંજ હોય છે.

સપનાં

વિજ્ઞાન બહુ આગળ વધતું જાય છે. લંડનમાં થતી વાતો અહિં સંભળાય છે અને હવે તો દૂરનું જોઇ શકાય એવી પણ તરકીબ નીકળી છે. કાન, આંખ, હાથની શકિત માપવાનાં યંત્ર પણ નીકળ્યાં છે. આમ છતાં હજી સપનાં કેમ આવે છે ને દરેક સપનામાં જે દેખાય છે તે શાથી દેખાય છે એની ચોક્કસ શોધ કોઇ કરી શકતું નથી. કેટલાકો કંઇ કંઇ કહે છે પણ કોઇનો મેળ બેસતો નથી. ઘણી વાર સપનામાં આપણે કદિ જોઇ ન હોય કે જેને વિષે વિચાર પણ ન કર્યો હોય એવી વસ્તુઓ પણ આવે છે અને આપણને કંઇ સમજાતું નથી. મોટા મોટા વિદ્વાનો અને પંડિતો પણ આ બાબતમાં હજી કંઇ ઉકેલ કાઢી શકયા નથી.

દિવાળીનો સાપ

દિવાળીમાં તમે સાપ "ફોડો છો ?" ફટાકા, બપોરીઆ કોઠી, કોડિયાં વગેરેની પેઠે નાની સરખી ચપટી દાબડીમાં

નાની સરખી ધોળી લાકડીઓની ટુકડીઓ હોય છે. ચણા જેવડી ટુકડી પર દિવાસળી ચાંપતા તેમાંથી ખાસ્સો એક ફુટ લાંબો સાપ નીકળે છે. આ ટુકડીને "ફેરાઓનો સાપ" કહે છે અને તે ફોડવામાં બહુ મજા આવે છે. કેમકે બરાબર સાપના સળવળાટ જેવો જ દેખાવ થાય છે. વળી રંગ પણ તેવો જ.

એ કેવી રીતે બનતું હશે ? પારાનું એક સંમિશ્રણ આવે છે. એમાં પારો અને ગંધક એ બેજ વસ્તુ મુખ્ય છે. એને અંગ્રેજીમાં મરકયુરી સલ્ફોસ્યેનાઇડ કહેવાય છે. એ મરકયુરી સલ્ફો૦ને જરા ઘટ્ટ બનાવી તેનો ઈચ્છા મુજબ આકાર બનાવી શકાય છે. તે આકાર કર્યો એટલે કામ પૂરૂં થયું. બીજું એમાં કંઈ કરવાનું રહેતું નથી. ફકત દિવાસળી ચાંપો એટલે સાપ નીકળ્યો જ છે ને !

મરકયુરી સલ્ફો૦ને ઘટ્ટ બનાવવા અંદર સહેજ પોટાશ નાઇટ્રેટ (સુરોખાર) અને ટ્રગેસેંથ ઉમેરવા પડે છે. પણ એટલું યાદ રાખવું કે એ તદ્દન ઝેરી વસ્તુ છે. ધૂમાડો તથા રાખ બંને ઝેરી છે, એટલે આવો સાપ બનાવતી વેળા ભારે સાવચેતી રાખવાની જરૂર છે.

પણ જરાયે ઝેરી નહિ એવો સાપ સુદ્ધાં બની શકે છે. એટલું ખરૂં કે તે આટલો સરસ નથી થતો. બે ભાગ જવ-

ખાર, એક ભાગ સુરોખાર અને એક ભાગ ખૂરૂં (ખાંડની ભૂકી) એ ત્રણને જુદાં જુદાં બરાબર વાટી પછી સેળભેળ કરી તેની સોગઠી બનાવી દેવી. આ સોગઠીને ઉપરથી જ સળગાવવી. એટલે સાપ જેવું જ થશે. તમે બનાવી જોજો.

જે કરો તે કાળજીથી અને સાવચેતીથી કરજો.

નાગ પાંચમ

નાગ પાંચમને દિવસે આપણે નાગ–સાપની પૂજા કરીએ છીએ. ખરૂં જોતાં સંસ્કૃત ભાષામાં નાગનો અર્થ તો હાથી થાય છે. સાપ નથી થતો. વળી આ નાગ પાંચમને તો સાપ સાથે કંઈ સંબંધ જ નથી. નાગ નામની પ્રજા અસલમાં થઇ ગયેલી. તેઓ અને આર્ય પ્રજા વચ્ચે યુદ્ધ થતાં નાગ લોકો હારેલા અને આર્ય પ્રજામાં એકાકાર થઈ ગયેલા. એમ છતાં તેમનું નામનિશાન જળવાઈ રહે એટલા સારૂ આવો એક તહેવાર આર્યોએ નક્કી કરેલો, અને તે દિવસે એ જૂની નાગ પ્રજાને માન અપાતું. ભીમ જે નાગકન્યાને પરણેલો તે સુદ્ધાં સાપણ કે નાગણ નહિ, પણ આવી નાગ લોકોની કન્યા–માણસજ, એમ આ પરથી ખ્યાલમાં આવશે.

શબ્દસાંકળી

નમૂનોઃ કમાલ, માલતી, લતીફ. દરેક શબ્દના છેલ્લા બે

અક્ષર લઇ તેમાં અક્ષરો ઉમેરીને નવો શબ્દ બનાવવાની રમતને શબ્દસાંકળી કહે છે. દાખલા તરીકે કમાલના છેલ્લા બે અક્ષર લઇ માલતી શબ્દ બનાવ્યો ને તે પરથી લતીફ બનાવ્યો. આને બદલે કમાલ માલસર, સરદાર, દારડેનલ્સ–આવી સાંકળી પણ બની શકે.

ચાર પાંચ મિત્રો ભેગા થયા હોય ત્યારે એક જણ એક શબ્દ બોલે અને બીજો તે શબ્દના છેલ્લા અક્ષર લઇ નવો શબ્દ બનાવી બોલે. એમ ને એમ આગળ ચાલી શકાય. જે શબ્દ ન બનાવી શકે તે રમતમાંથી બાતલ થાય. એમ રમી શકાય. એકલા એકલા પણ કાગળ પેન્સીલ લઇ ગમ્મત કરી શકાય. તમે એ રીતે

કદરમાંથી વીરસેન બનાવો.

કલાસમાંથી ટકોર બનાવો.

હજામમાંથી વાડીયા બનાવો.

ફરકમાંથી તકરાર બનાવો.

આ રમતથી શબ્દજ્ઞાન સારૂં વધે છે.

મધ

મધ કુદરતી વસ્તુ છે. અને સાચું મધ મળે તો તે ઘણું ગુણકારી છે. હમણાં તો બનાવટી મધ જે ખાંડગોળ-માંથી બનાવી મૂકેલું હોય છે તે બહુ વેચાય છે. આવું મધ

ફાયદાને બદલે નુકસાન કરે છે. સાચું મધ પારખવાની રીત એ છે કે તેમાં દિવેટ બોળીને સળગાવી જોવી. જો તેમ કર્યાથી તડાતડ થયા શિવાય બળે તો મધ સાચું જાણવું. થોડાજ રોગ એવા હશે જેમાં મધ વાપરવાનો વાંધો મનાતો હોય. ઘણા ખરા રોગમાં તો તે ગુણુજ કરે છે. અપચો, બંધકોશ, મંદાગ્નિ, હરસ, અશકિત વગેરે દરેકમાં એ ગુણુકારી છે. રોટલી સાથે રોજ મધ ખાવામાં આવે તો તેનાથી શરીર નિરોગી રહે છે.

નારંગી

નારંગી વગેરે ફળ આપણે લોકો બહુ ખાતા નથી. માત્ર મંદવાડ હોય તોજ વાપરીએ છીએ. પણ તપાસ કરતાં દાકતરોને જણાયું છે કે હાડકાંની મજબૂતી અને વધારા માટે નારંગી બહુજ ઉપયોગી વસ્તુ છે. તેથી બાળકોને નારંગીનો રસ જેમ બને તેમ પીવડાવવાનો રિવાજ પાડવો જોઇએ. એના ચાલુ ખોરાક સાથે રોજ એકેક નારંગી અપાય તોપણુ ફાયદો માલમ પડશે. બીજો ખોરાક પચાવવાનું કામ પણુ નારંગીના રસમાં રહેતાં તત્વો બહુ સારી રીતે કરે છે.

મૂગા બહેરા

એક અકસ્માતથી મૂંગા ને બહેરા બની ગયેલાં માણુસો

ઘણી વાર બીજા અકસ્માતથી પાછા બોલતા ને સાંભળતા થઇ જાય છે.

મુક્કાબાજીમાં કંઇક અકસ્માત થવાથી લંડનનો એક માણસ બહેરોમૂગો થઈ ગયેલો અને પાંચ વરસ તેવો રહ્યો. પછી આંગળીમાં કંઇક લાકડાની કચ્ચર ભરાઇ જતાં તે માટે વાઢકાપ કરાવવા એ ઇસ્પીતાલમાં ગયો. તે વેળા એને બેભાન કરવા દવા આપવી પડી. એ બેભાની ને તે પછીના ઓપરેશનમાં એની જીભ ખુલી ગઇ અને ભાન આવતાં જ તે બોલતો થઇ ગયો. આવા બીજા પણ કિસ્સા જાણવામાં આવેલા છે. કોઇક વાર આગ લાગે ત્યારે પણ મૂગો માણસ બોલતો થઇ જતા પામે છે.

ખોટા ખ્યાલો

ઘણા લોકો એમ સમજે છે કે વિલાયતમાં લગન કરવાનું ઘણું સહેલું છે. વરવહુ એક બીજાને વીંટી પહેરાવે એટલે ખલાસ. બસ, પરણી ગયાં.

એવું કંઇજ નથી. વીંટી પહેરાવે તે તો માત્ર વેશ-વાળજ થયું. તે પછી આપણે ત્યાં જેમ ગોર બરાબર ક્રિયા કરાવે છે તેમ તે લોકોનું પણ છે. દેવળમાં વરવહુ બંને જાય છે. ત્યાં તેમને કેટલીક ક્રિયા કરવી પડે છે. પાદરી મંત્રો ઉચ્ચારે છે, તેમને ઉપદેશ આપે છે ને પ્રતિજ્ઞા લેવડાવે છે.

આ બધો વિધિ થાય ત્યારે જ લગ્ન પૂરૂં થયેલું ગણાય છે.

મચ્છર વિષે

મચ્છર આપણને કદી કરડતો નથી. એ તો મચ્છરીબાઈ છે જે આપણને કરડે છે.

મચ્છર તો ડાહ્યો ડમરો છે. તે તો શાકાહારી છે, લોહીચુસ નથી. ફળફળાદિ પર બેસી તેમાંથી રસ ખેંચે છે. રાંધેલા ખોરાક તરફ પણ તેનું વલણ ખરૂં. મચ્છરીબાઇ તો માણસના લોહીનાં જ ભૂખ્યાં.

પણ મચ્છર કે મચ્છરી બંનેને ટાળવાનો એક ઉપાય છે અને તે પીળાં કપડાં પહેરવાનો. પીળા રંગને અને મચ્છરને બાપે માર્યું વેર છે. તમે ભીંત પીળી રંગાવો, બારી પર પીળા પડદા ટાંગો, પથારીને પીળી ખોલ ને પીળી ચાદર રાખો, કપડાં પણ પીળાં પહેરો. પછી જોજો, મચ્છર તમને કનડે છે?

વિમાનની વાત

એક વાર એક વિમાન ઊંચે ચઢતું હતું. જોનારામાં એક મા ને તેની પાંચ વરસની દીકરી હતાં. પાંચ સાત માણસો બલુન–વિમાનમાં બેઠા અને તે ઉંચે ઉડ્યું. થોડે ઉંચે ચઢતાંજ દીકરી માને પૂછે છેઃ મા, મા! આ લોકને

પરમેશ્વરે પોતાને ત્યાં તેડયા છે?

મા શું જવાબ આપે?

માણસ જાતની મા

મક્કા શહેરનું બંદર જેડા ગણાય છે અને આ જેડાથી એક માઇલ ઉત્તરે એક અજબ જેવી કબર છે.

અજબ જેવી એટલા માટે કે આ કબર "ઈવ" ="હવા"=દુનિયા પર સૌથી પહેલી અવતરેલી સ્ત્રીની છે એમ માનવામાં આવે છે. મહંમદ પેગંબર થઈ ગયા ત્યાર પહેલાંની આ માન્યતા ચાલી આવે છે. કહે છે કે આદમ=સૌથી પહેલા પુરૂષની કબર લંકામાં છે. પણ એ વિષે હજુ ઘણો મતભેદ ચાલે છે. મુસલ્માનો તો માને છે કે આદમ અને હવા પાછળથી લઢેલાં, ને પછી હવા અહીં જેડા ખાતે રહી અને ત્યાંજ દટાઈ.

કેટલાક એમ પણ માને છે કે હવા ૧૧૮ ફુટ તો ઉંચીજ હતી. પણ આ કબર તો ૪૦૦ ફુટ લાંબી છે, એટલે એ વાત ખરી નથી લાગતી. આ કબરની પહોળાઇ તો માત્ર દશ–અગીયાર ફુટજ છે તે પરથી એનો ઘાટ બહુ નવાઈ જેવો હશે એમ લાગ્યા વિના નહિ રહે. એ કબરની મધ્યમાં એક નાની સરખી બંગલી છે. તે બંગ-

લીની ભીંતો પર હજારો લાખો લોકો જેઓ ત્યાં જાત્રાએ આવી ગયા હશે તેમણે પોતપોતાનાં નામ લખેલાં છે! હાથ પહોંચી શકે એટલી ઉંચાઈ સુધીજ આ નામો છે. આવાં લાખો નામો છે!

દુનિયામાં કંઈ કંઈ નવાઈઓ પડેલી છે!

તમને છે?

ઘણા લોકોને દાંત વડે નખ કરડવાની ટેવ હોય છે. તમને છે? હોય, તો બહુ બૂરી ને ખરાબ ટેવ છે એમ નક્કી જાણજો.

એવી રીતે નખને કદિ કરડવા ન જોઇએ. નખમાં ઘણો મેલ ભરાઇ રહે છે ને તેથી એને સાફ તો રાખવાજ જોઈએ; તેમ વધવા પણ ન જ દેવાય. પણ તેનો ઉપાય એને નાનકડી કાતર આવે છે તેનાથી કાપવા એ છે. નખમાં ભરાઇ રહેલા મેલમાં અનેક જાતનાં રોગજંતુઓ હોય છે. એ જંતુઓને પેટમાં દાખલ કરવા એ નરી મૂરખાઇ જ ગણાય. આવી રીતે નખ કરડયાથી ગળા અને પેટના દરદો થયાનું દાકતરોના અનુભવમાં આવ્યું છે.

આવી ટેવ પડી જાય છે પછી તેને દૂર કરવી અઘરી લાગે છે. પણ પ્રયત્ન કરીને, મન મજબૂત રાખવાથી અને સતત ધ્યાન રાખવાથી એ તો શું, બીજી ગમે તેવી ટેવ

પણ છૂટી જાય છે.

ફ્લેચરીઝમ

ફ્લેચરીઝમ શું છે તે તમે જાણો છો? મી. ફ્લેચર નામના એક પુરૂષ અમેરિકામાં થઇ ગયેલા. તેમણે એ પંથ કાઢેલો. એને ગુજરાતી નામ આપીએ તો ચાવણિયો પંથ કહી શકાય.

એમનું કહેવું એવું હતું કે અપચાના ને બીજા શરીરના રોગ વધારે ખાવાથી થાય છે. અને વધારે ખાવાનું કારણ એજ છે કે આપણે બરાબર ચાવતા નથી. જો માણસ બરાબર ચાવીને ખાતો હોય તો તે ઘણું ઓછું ખાઇ શકે, અને જેટલું ખાય તે એવું તો એકરસ થઇ ગયું હોય કે પચતાં વારજ ન લાગે.

સામાન્ય રીતે એક કોળિયો ચાવતાં આપણને પા મિનિટ પણ નથી લાગતી. બે ચાર વાર મોં હલાવ્યું ન હલાવ્યું ને ગળે ઉતારી દઇએ છીએ. કહે છે કે દરેક કોળિયો ગણીને બાવીસ વાર તો ચાવવોજ જોઇએ. એ રીતે ચાવીને ખાઇએ તો જ તે ખોરાક નડે નહિ ને બરાબર પચે.

આમ ખાસ ચાવણ પર ધ્યાન આપનારાઓનું ફ્લેચરસાહેબે એક મંડળ કાઢેલું, અને તેના બધા

સભ્યો ફ્લેચરીઝમના અનુયાયી કહેવાતા.

ફ્લેચરસાહેબ કહે કે ન કહે તોયે આ વાત તો ગળે ઉતરી જાય તેવીજ છે, કે બરાબર ચાવીને ખાઇએ તોજ ખોરાક પચી શકે. તમે ધ્યાનમાં રાખશો ?

કરવેરા

જુદા જુદા દેશોમાં જુદી જુદી જાતના કરવેરા હોય છે, અને કેટલીક વાર તો બહુ વિચિત્ર વસ્તુઓ પર પણ કરવેરા નંખાય છે. દાખલા તરીકે આપણે ત્યાં મીઠા પર વેરો છે એવો કોઈ દેશમાં નથી. ઈંગ્લાંડના આઠમા હેનરી રાજાએ દાઢીઓ પર કર નાંખ્યો હતો. અને દાઢી રાખનારાના દરજ્જા પ્રમાણે વેરો આપવો પડતો. વિલાયતમાં જે લોકો કૂતરાં પાળે તેના પર પણ એક વેળા વેરો હતો. વળી ખ્રિસ્તી ધર્મમાં દર રવિવારે દેવળે જવું જોઇએ એવો નિયમ છે. આ નિયમ નહિ પાળે તેના પર પણ એક જાતનો વેરો લાગુ થતો. જ્યોર્જ ત્રીજાના રાજમાં તો ઇંટ પર પણ વેરો હતો !

જાપાનના ભાટ

આપણે ત્યાં જેમ ભાટચારણો વાર્તા કહેવાને માટે વિખ્યાત છે તેમ જાપાનમાં પણ ભાટનો વાર્તા કહેવાનો

ધંધો ચાલે છે. આજના જમાનામાં છાપાંઓ, વાર્તા-માસિક અને ચોપડીઓ–નવલકથાઓએ જે સ્થાન લીધું છે તે પહેલાં ભાટચારણો ભોગવતા.

જાપાનના ભાટ લોકો વાર્તા કહે છે ત્યારે ત્રણ ચાર આનાની ટિકીટ રાખવામાં આવે છે અને તે ટિકીટ લીધા પછી હોલમાં જવાય છે. વાર્તાઓ રમુજી પણ હોય છે અને ઐતિહાસિક–ઇતિહાસને લગતી પણ હોય છે.

જાપાનમાં નટ કરતાં પણ ભાટને વધારે માન મળે છે; કેમકે ભાટનું કામ વધારે અઘરૂં ગણાય છે. નટને તો સિનસિનેરી, દેખાવ અને પોશાક ઘરેણાં વગેરેનો લાભ મળે છે. વળી તે બધું ગોખેલું જ બોલે છે. ભાટને તો પોતાની બુદ્ધિ ચલાવીને કામ કરવાનું હોય છે. ઘણી વાર્તાઓ કવિતામાં પણ હોય છે.

વાર્તા જ્યાં કહેવાય છે તેવા હોલ–ભવનને "ચોસેબા" કહેવામાં આવે છે. એકલા ટોકિયો શહેરમાં જ એવા દોઢસો કથાભવનો છે. એ પરથી જાપાનના કથાપ્રેમનો ખ્યાલ આવશે.

ગઇ આબરૂ–

ગઇ આબરૂ પાછી ન આવે.

નાક ગયા પછી જીવતર ધૂળ.

મણનું માથું જજો. પણ નવટાંકનું નાક ન જજો.

સાડાત્રણ મણના દેહમાંથી ચણાપુર નાક ગયું તો શું રહ્યું ?

વહેવાર કાચો તાંતણો છે-તુટ્યો સંધાય નહિ.

મરદને આબરૂ એજ માયા.

વે પાણી મુલતાન ગયાં. (પાછાં આવે નહિ.)

મેશ મોઢે એઠી તે ઉતરે નહિ.

મોતીનું પાણી ઉતર્યું તે ઉતર્યું.

લાજે સંપત પામીએ, લાજે મોટાં માન,
લાજ વિનાનાં માનવી, તેના લાંબા લાંબા કાન.
લાખ ગુમાવી શાખ રાખવી, શાખે મળશે લાખ;
લાખ રાખીને શાખ ગુમાવે, શાખ ગયે સૌ ખાખ.

પેલાં નામ

કવિતાની લીટીઓમાંથી જે ગામનાં નામ નીકળે છે તે આ રહ્યાં. ક્રમવાર નથી આપ્યાં. તમે તે બેસાડી લેજો.

મહેસાણા, નડિયાદ, નવસારી, ઉમરેઠ, વડોદરા, રાજકોટ.

એક પુલ

સ્કોટલાંડની ફોર્થ નદી પરના પુલની વાત જાણવા જેવી છે. એ પુલ બહુજ મજબૂત છે. પાણીથી ૨૦૦ ફુટ ઉંચો

છે. દોઢ માઇલ લાંબો છે. એની પાછળ અઢી કરોડ રૂપિયાનો ખરચ થયેલો. પાંચ હજાર માણુસોએ સાત વરસ કામ કર્યું ત્યારે એ બંધાઇ રહ્યો. એમાં પચાસ લાખ તો બોલ્ટ વપરાયાં છે અને ૩૦ લાખ મણ લોખંડ વપરાયું છે. એ પુલ એટલો મોટો છે કે એક નાકે રંગવાનું કામ શરૂ કરે ને બીજે નાકે પહોંચે એટલામાં તો ત્રણ વરસ થઈ જાય છે ને પહેલું નાકું પાછું રંગવાને તૈયાર થઈ ગયું હોય છે ને ત્યાં રંગ મારવો શરૂ કરી દેવો પડે છે. ગમે તેવું લડાયક બારકસ કે વેપારી વહાણ એની નીચેથી પસાર થઇ શકે છે. અને લઢાઇના વખતમાં આ પુલની સંભાળ બહુ ચોક્કસ રીતે રાખવી પડે છે. આ પુલ દુનિયાની એક નવાઈ જેવો ગણાય છે.

દિવાસળી

અસલના વખતમાં કંઇ પણ સળગાવવું હોય તો ચકમક ઘસીને દેવતા પાડતા. લાકડાને ઘસવાથી પણ તેમાંથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે એ અસલ જાણીતું હતું.

દિવાસળીની શોધ ૧૬૮૦ની સાલમાં થઈ. ગોડફ્રે હેંકવીઝ નામના માણુસે તે સાલમાં એક લાકડીને થોડો ગંધક ને ફોસ્ફોરસ લગાડયાં ને તે લાકડીને ખૂબ ઘસી જોઇ. દુનિયાની સૌથી પહેલી દિવાસળી તે એજ.

પછી તો ધીમે ધીમે ધીમે જુદા જુદા માણસો એમ કંઇ ને કંઇ સુધારો કરતા ગયા. અને તેને બનાવવા માટેના નવાં નવાં યંત્રો પણ યોજાયાં. આજે તો ઠેર ઠેર દિવાસળી બને છે. કહેવાય છે કે સુધરેલી દુનિયાના માણસોમાંથી દરેક રોજ આઠ દિવાસળી સરાસરી વાપરે છે. દર મિનિટે ત્રીસ લાખ દિવાસળીઓ દુનિયામાં સળગાવાય છે.

આમ છતાં હજુ આફ્રિકા અને એવા મુલકોમાં કોઇક કોઇક જંગલી પ્રજાઓ છે ખરી, જે આ વસ્તુને ચમત્કાર માને.

ઉમરેઠ, મુંબાઇ, ખંભાત, વગેરે સ્થળે દિવાસળીનાં કારખાનાં છે. તમે એકાદ સ્થળે જઇને જોઇ આવજો. એનાં યંત્રો તથા કામકાજ સઘળું બહુ જોવા લાયક હોય છે.

તમારે માટે–

તમારે માટે આવું આવું ઘણું જાણવાનું નિયમિત આપ્યા કરે એવું સાધન શું છે તે જાણો છો? સુરતથી ગાંડીવ નામનું પખવાડિક નીકળે છે. તે મંગાવજો. વરસે રૂપિયા પાંચ ભરવા પડે છે પણ છબીઓ ને આવી જાણવા લાયક વાતો એમાં આવે છે.

સમાપ્ત